

Wasbeer

Procyon lotor

De wasbeer is overwegend grijs met lichtere poten. Het zwarte masker rond de ogen is op de neus niet onderbroken zoals bij de wasbeerhond, waarmee hij wel eens wordt verward. De staart heeft afwisselende donkere en lichte banden. Het lichaam zonder staart is maximaal 75 cm, de staart 25 cm, het gewicht bedraagt maximaal 10 kg. In de natuur worden wasberen tot maximaal tien jaar oud. De dieren leven in een los-vast sociaal verband, bestaande uit groepen moeders met jongen, groepen mannetjes en losse groepen vrouwtjes, waarbij de dieren via geurmerken, latrines en slaapplekken met elkaar in contact staan (HOHMANN & BARTUSSEK 2011, STUBBE 1993).

Leefomgeving

De voorkeursbiotoop bestaat uit parkachtig landschap en stedelijk gebied met waterpartijen. Grote delen van Nederland lijken daarmee geschikt als leefgebied. Naast voldoende voedsel is de aanwezigheid van holen en andere schuilplaatsen, maar ook van vluchtwegen zoals bomen, van belang. In stedelijk gebied kan de dichtheid oplopen tot 50-150 exemplaren per 100 ha. In Duitsland is de dichtheid buiten de steden ongeveer 1-2 per 100 ha (HOHMANN & BARTUSSEK 2011, STUBBE 1993).

Voedsel

Qua voedselkeuze is de wasbeer een opportunist. Ongeveer een derde van zijn voedsel bestaat uit plantaardig materiaal (vruchten, zaden), een derde uit ongewervelden (insecten, regenwormen) en een derde uit gewervelde dieren (amfibieën, muizen, vissen, vogeleieren en -jongen), maar de samenstelling wisselt met de seizoenen en is afhankelijk van het aanbod (HOHMANN & BARTUSSEK 2011).

Areaal

Van oorsprong is de wasbeer een Noord- en Midden-Amerikaanse soort. Hij is als pelsdier naar Europa en Azië gebracht.

Er zijn drie belangrijke bronnen voor de West-Europese populatie. Ten eerste zijn in 1934 twee paartjes uitgezet in de buurt van Kassel, Duitsland, 'ter verrijking van de inheemse dierenwereld'. Ten tweede zijn 25 dieren vrijgekomen uit een fokkerij bij Wolfshagen bij de bombardementen op Berlijn in 1945. Nakomelingen van deze dieren vormen nu de Duitse populatie met twee kernen in Kassel/Frankfurt en Berlijn/Brandenburg. Ten derde vormde zich in 1966 in Laon in Noord-Frankrijk een populatie uit ontsnapte wasberen die als mascottes waren meegebracht door eenheden van het Amerikaanse leger. Rond 1970 bestond de populatie in Midden-Duitsland uit circa 20.000 dieren; deze populatie breidt zich nog steeds naar het noorden en zuiden uit. In 2011 waren er 500.000 dieren (HOHMANN & BARTUSSEK 2011).

Als gevolg van verdere ontsnappingen of het loslaten van dieren is de wasbeer nu algemeen in Duitsland, zeldzaam in Litouwen, Polen, de Benelux en Noordoost-Frankrijk, en incidenteel in Noorwegen, Zweden, Denemarken, Tsjechië en Zwitserland (BARTOSZEWICZ 2011, HOHMANN & BARTUSSEK 2011, STUBBE 1993).

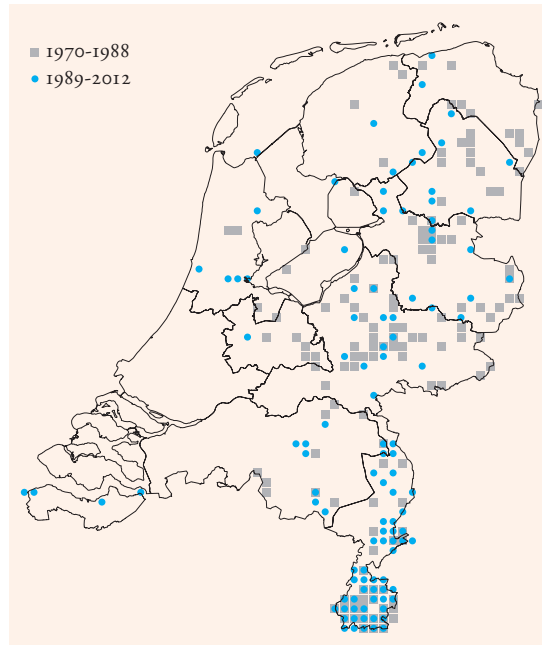
Voorkomen in Nederland

Periode tot 1946

De eerste melding van een wasbeer in het vrije veld betrof een dier dat in 1910 bij Breda werd doodgeknuppeld nadat het eerder was ontsnapt uit een menagerie bij Brussel. In de jaren 1920 werden her en der wasbeerfokkerijen

◀ Wasbeer.
Foto: Paul van Hoof.
Raccoon.

opgericht om in de vraag naar wasbeerbont te voorzien. Tussen 1926 en 1933 zijn vier wasberen gedood (Noordwijk NH, Steenwijk OV, en tweemaal Heerlen LI) die waarschijnlijk allemaal uit fokkerijen ontsnapt waren (HOEKSTRA 1983, HOEKSTRA & VAN LAAR 1963).

Periode 1946-1969

De waarnemingen in de jaren 1950 betroffen vermoedelijk uitsluitend ontsnapte dieren (Gramsbergen OV, Veenendaal GE), maar in de jaren 1960 veranderde het beeld. In 1960 werd in Herkenbosch (LI) een wasbeer gevangen die vermoedelijk de eerste in het wild levende wasbeer van Nederland was (VAN WIJNGAARDEN 1961). Op dat moment was de Duitse populatie de Limburgse grens tot op circa 120 km genaderd. Daarna werden meer dieren gesignaleerd en gedood: de Veluwe en Horssen (GE) in 1965, Doetinchem (GE) in 1966, Urmond en Valkenburg (LI) en Oldenzaal (OV) in 1969. Ten minste een deel van deze dieren zou zwervers zijn uit Duitsland (HOEKSTRA 1983, HOEKSTRA & VAN LAAR 1963, VAN WIJNGAARDEN ET AL. 1971).

Periode 1970-1988

In deze periode groeide het aantal waargenomen (en gedode) wasberen gestaag. Met name in Zuid-Limburg werden enkele dieren per jaar gezien, maar ook uit Midden- en Noord-Limburg en het aansluitende deel van Noord-Brabant kwamen enkele waarnemingen. Hoe westelijker hoe groter de kans dat het ontsnapte dieren betreft. Veel waarnemingen kwamen ook van boven de grote rivieren. Diverse wasberen werden in Drenthe, Overijssel en de Achterhoek gedood of dood gevonden, in 1978 op landgoed Twickel bij Delden (OV) zelfs twee exemplaren tegelijk. Dit zouden allemaal zwervers uit Duitsland kunnen zijn geweest, behalve die uit de omgeving van Emmen (DR), waar regelmatig wasberen uit de dierentuin verdwijnen. Ten slotte werden in deze periode enkele tientallen wasberen op de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug waargenomen, vermoedelijk vooral ontsnapt uit gevangenschap:

er worden namelijk steeds meer wasberen door particulieren gehouden. Gezien het aantal waarnemingen lijkt het erop dat zich in deze periode enkele kleine populaties hebben ontwikkeld op de Veluwe en rondom Dalfsen (OV). In beide gebieden werden ook jonge dieren en drachtige vrouwtjes aangetroffen. Het merkwaardige is dat deze populaties in de jaren 1980 weer verdwenen: bij Dalfsen rond 1985 en op de Veluwe rond 1987 (HOEKSTRA 1983, WIJLAARS & HOEVE 1992). In Drenthe is het aantal ontsnapte wasberen sinds 1984 sterk afgenomen en zijn geen populaties gevestigd.

Periode 1989-2012

Het totaalbeeld van de verspreiding van de wasbeer in Nederland verschilt nauwelijks van het beeld uit de voorgaande periode. Wel is het aantal waarnemingen begin jaren 1990 drastisch afgenomen tot maximaal vijf meldingen per jaar. Alleen in 2007 en 2008 was er een opleving tot 15 respectievelijk 30 waarnemingen. In de jaren daarna daalde het aantal waarnemingen weer, mogelijk door verslapping van de aandacht na beëindiging van het landelijke zoogdieratlasproject. Gezien de lengte van de periode, ruim 20 jaar, lijkt de daling echter reëel. Het grote aantal waarnemingen van prenten begin jaren 1990, met name in Zuid-Limburg (JANSEN & JANSEN 1991), is in deze atlas buiten beschouwing gelaten, omdat hier hoogstwaarschijnlijk sprake is geweest van verwisseling met dassenprenten: de in het artikel afgedrukte foto betreft een dassenprent.

De meeste waarnemingen komen uit het oostelijk deel van Nederland, met zwaartepunten op de Veluwe en in Drenthe; de Limburgse waarnemingen dateren vrijwel allemaal van voor 2000. De meldingen uit Oost-Nederland sluiten aan op het voorkomen van de wasbeer in Duitsland en kunnen betrekking hebben op zwervers uit Duitsland of afstammelingen daarvan, al blijft de mogelijkheid van ontsnapte dieren altijd bestaan. Een enkele maal is een

Wasbeerprenten.

Foto: Carl van Ginderdeuren.

Tracks of raccoon.

◀ Wasbeer.
Foto: Henk Heijligers.
Raccoon.

jong dier gevonden, zodat incidenteel, net als in 1970-1988, voortplanting in het veld heeft plaatsgevonden. Ook in het westen van het land worden af en toe wasberen gemeld: Noord-Holland en de stadsregio Amsterdam, Utrecht en Zeeland. Deze waarnemingen betreffen met vrij grote zekerheid ontsnapte of losgelaten exemplaren die zich gedurende enige tijd in de vrije natuur weten te handhaven.

Na 2012

In 2013 en 2014 zijn van tien plaatsen wasberen gemeld, verspreid over het hele land. Hierbij waren ook weer twee waarnemingen uit Zuid-Limburg. Opmerkelijke locaties waren Wieringen (NH) en de duinen bij Hoek van Holland (ZH), waar een levend dier werd gezien. Ook hier betreft het waarschijnlijk ontsnapte of losgelaten exemplaren.

Veranderingen en oorzaken

Gezien het beperkte aantal waarnemingen lijkt er, in tegenstelling tot eerdere voorspellingen (HOEKSTRA 1983, WIJLAARS & HOEVE 1992), momenteel in ons land nog geen zichzelf in stand houdende populatie aanwezig te zijn. De Duitse bronpopulatie heeft echter bijna de Nederlandse grens bereikt (HOHMANN & BARTUSSEK 2011) en zal deze spoedig overschrijden. Waarschijnlijk vestigt de soort zich de komende decennia definitief in Nederland, alleen gaat het niet zo snel als destijds verwacht. Op grond van een EU-verordening is het sinds kort verboden om wasberen te houden. Dit laatste kan leiden tot een eenmalige instroom van losgelaten dieren.

Bedreigingen en bescherming

In de Flora- en faunawet is de wasbeer genoemd als een exoot die dient te worden bestreden, omdat hij gevreesd wordt als drager van parasieten en ziekten – ook al komt overdracht van ziekten op mensen en vee zelden voor –,

vanwege zijn rol als predator van bodem- en holenbroeders en zijn overlast in de vorm van stank, herrie en kapotgetrokken materialen.

In Duitsland is, ondanks de grote opmars, geen sprake van belangrijke economische schade of overlast. Ook zijn daar geen grote effecten op de inheemse fauna geconstateerd. Mogelijk dat lokaal een negatieve invloed optreedt, maar een ernstige bedreiging voor de oorspronkelijke fauna of de biodiversiteit vormt deze nieuwkomer niet (HOHMANN & BARTUSSEK 2011).

Het weren van wasberen als nieuwkomer lijkt gezien de ervaringen in Duitsland niet nodig en in de praktijk blijkt het ook niet te lukken. Jaarlijks worden in Duitsland tienduizenden wasberen geschoten, desondanks breidt de soort zich steeds verder uit. Nederland wasbeervrij houden is een illusie. Of bestrijding van enige omvang ook daadwerkelijk plaats zal vinden, is zeer de vraag gezien het geringe belang (LAMMERTSMA ET AL. 2008).

Reinier W. Akkermans & Jaap L. Mulder

SUMMARY

Raccoon *Procyon lotor*

The raccoon is native to North and Central America. The first raccoons in the Netherlands escaped from fur farms. From the 1960s onwards, there have also been reports of raccoons crossing into the Netherlands from Germany. Most sightings during the most recent period covered by this atlas are from the part of the Netherlands north of the large rivers Rhine, Meuse and Waal. In a typical year, no more than a couple of animals are observed. These may be either raccoons escaped from fur farms or vagrants entering from Germany. The steady increase of the latter suggests that a permanent population will be established in the Netherlands in the coming decades.